

УДК 347.952.078.3

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.52>

НОВЕЛИ СУДОВОГО КОНТРОЛЮ ЗА ВИКОНАННЯМ СУДОВИХ РІШЕНЬ У ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Татулич І.Ю.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри процесуального права
юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0000-0003-0482-8174*

Федрак А.М.,

*студентка третього курсу
юридичного факультету
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича
ORCID: 0009-0001-1744-1334*

Татулич І.Ю., Федрак А.М. Новели судового контролю за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві.

Стаття присвячена аналізу питань судового контролю за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві України. Належне функціонування інституту судового контролю у цивільному судочинстві є одним із пріоритетів в аспекті забезпечення верховенства права та захисту прав і свобод людини в Україні. Автор звертає увагу на новели в діючому процесуальному законодавстві, які регулюють вказане питання. По-перше, відтепер у немайнових цивільних спорах суд за заявою стягувача зможе зобов'язати боржника надати звіт про виконання рішення суду; по-друге, у разі невиконання судового рішення боржника (або його керівник) може бути оштрафований; по-третє, уточнено порядок подання скарг на дії державних і приватних виконавців. На підставі аналізу позицій вітчизняних вчених та науковців, автор доходить до висновку, що деякі положення оновленого процесуального законодавства у частині судового контролю за виконанням рішень у цивільному судочинстві України потребують подальшого удосконалення.

У статті розкриваються ознаки судового контролю, виокремлюються функції (забезпечувальна, контрольна, превентивна) та види судового контролю, обґрунтовується його сутність та значення. У праці підкреслюється безпосередня роль суду під час виконання судових рішень. Наголошено на участі суду під час розгляду заяв стягувача, виконавця, учасників справи щодо процесуальних питань, а також під час розгляду скарг сторін виконавчого провадження. Звернено увагу на адміністративну форму захисту порушених прав стягувача та інших учасників виконавчого провадження (крім боржника). Однак, акцентовано увагу на ефективності судового контролю, що має безпосередній вплив на реалізацію конституційного принципу обов'язковості судових рішень. Робиться висновок, що судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільному процесі є не лише завершальною стадією судового захисту, а й важливим засобом гарантування ефективності правосуддя, який має бути спрямований на забезпечення реального, повного і своєчасного виконання судових рішень – як ключової умови функціонування правової держави.

Ключові слова: судовий контроль, виконання рішень, сторони виконавчого провадження, цивільне судочинство, скарга, звіт про виконання, заява, державний виконавець, приватний виконавець.

Tatulych I.Yu., Fedrak A.M. Novelties of judicial control over the enforcement of court decisions in civil proceedings.

The article analyses the issues of judicial control over the enforcement of court decisions in civil proceedings in Ukraine. The proper functioning of the institution of judicial control in civil proceedings is one of the priorities in terms of ensuring the rule of law and protecting human rights and freedoms in Ukraine. The author draws attention to the novelties in the current procedural legislation that regulate this issue. Firstly, from now on, in non-property civil disputes, the court may, at the request of the claimant, oblige the debtor to provide a report on the enforcement of the court decision; secondly, in case of non-enforcement of the court decision, the debtor (or his manager) may be fined; thirdly,

the procedure for filing complaints against the actions of state and private enforcement officers has been clarified. Based on an analysis of the positions of domestic scholars and scientists, the author concludes that some provisions of the updated procedural legislation regarding judicial control over the enforcement of decisions in civil proceedings in Ukraine need further improvement.

The article reveals the features of judicial control, highlights its functions (ensuring, supervisory, preventive) and types, and substantiates its essence and significance. The work emphasises the direct role of the court in the enforcement of court decisions. It highlights the court's participation in considering applications from the claimant, the executor, and the parties to the case on procedural issues, as well as in considering complaints from the parties to the enforcement proceedings. Attention is drawn to the administrative form of protecting the violated rights of the claimant and other participants in enforcement proceedings (except for the debtor). However, emphasis is placed on the effectiveness of judicial control, which directly affects the implementation of the constitutional principle of the obligatory nature of court decisions. It is concluded that judicial control over the enforcement of court decisions in civil proceedings is not only the final stage of judicial protection, but also an important means of ensuring the effectiveness of justice, which should be aimed at ensuring the real, full, and timely enforcement of court decisions as a key condition for the functioning of the rule of law.

Key words: judicial control, enforcement of decisions, parties to enforcement proceedings, civil proceedings, complaint, enforcement report, application, state enforcement officer, private enforcement officer.

Постановка проблеми. Однією з ключових ознак демократичної та правової держави є ефективність судового захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина. Досягнення цієї мети можливе лише за умови реального виконання судових рішень, бо без цієї стадії правосуддя (судочинство) втрачає свій зміст та перетворюється лише на формальність, що, в свою чергу, призводить до дискредитації судової влади та порушення принципу верховенства права. На думку суддів Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ): «невиконання судового рішення є порушенням права на справедливий суд, який гарантується статтею 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод» [1].

Відповідно до статті 129-1 Конституції України, «судове рішення є обов'язковим до виконання. Держава забезпечує виконання судового рішення у визначеному законом порядку. Контроль за виконанням судового рішення здійснює суд» [2]. Ця норма конкретизується в усіх процесуальних кодексах України і Цивільний процесуальний кодекс України (далі – ЦПК України) не є виключенням [3]. Він передбачає низку процесуальних засобів судового контролю, серед яких розгляд скарг на дії та бездіяльність виконавців, виправлення помилки у виконавчому документі, надання відстрочки чи розстрочки виконання, зміна способу виконання рішення, поновлення строків пред'явлення виконавчого документа до виконання, мирова угода в процесі виконання, поворот виконання тощо.

При цьому Верховний Суд звертає увагу на те, що відповідно до розд. VII ЦПК України судовий контроль за виконанням судових рішень – це окремий вид судового провадження, який передбачає окремий процесуальний режим розгляду справи. Дії щодо направлення процесуальних документів вчиняє суд. Крім того, виконання судових рішень є завершальною стадією судового процесу.

Такий принцип застосовує ЄСПЛ у своїй сталій практиці, зазначаючи, що виконання судових рішень – невід'ємна частина судового процесу, оскільки без цієї стадії судового процесу сам факт прийняття будь-якого рішення суду втрачає сенс. Саме на цій стадії судового процесу завершується відновлення порушених прав особи. ЄСПЛ у своєму рішенні від 20.07.2004 року у справі «Шмалько проти України» зазначив, що «відповідно до статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (право на справедливий суд), виконання рішення, ухваленого будь-яким судом, має розцінюватися, як неодмінна складова судового розгляду».

Суд поступово трансформувалася з органу, що лише ухвалює рішення, в інституцію, яка забезпечує їх реальне виконання та фактичне відновлення порушених прав. Інститут судового контролю став відповіддю на вимогу часу, на міжнародні зобов'язання України та на суспільний запит щодо реального, а не формального правосуддя. Такі зміни повністю відповідають Висновку № 13 (2010) про роль суддів у виконанні судових рішень, в якому Консультативна Рада Європейських Суддів (далі – КРЕС) запропонувала застосування конкретних заходів для кращого визначення ролі судді у в процесі виконання рішень суду поза межами розгляду питань виконавчого провадження загалом. «Задля реалізації суддями своїх завдань судова влада має бути наділена такими повноваженнями стосовно виконання судових рішень: розгляд скарги в разі невиконання судового рішення або зволікання з його виконанням певними органами; судді також мають залучатися за наявності

порушень основоположних прав сторін по справі; в усіх випадках суддя має бути наділений правом присудити справедливу компенсацію; розгляд скарги чи звернення до судді в разі порушення процедури виконання судового рішення; розгляд суддею скарги, спрямованої на врегулювання спору стосовно виконання судового рішення та надання приписів органам державної влади та іншим відповідним органам стосовно виконання рішення; на заключному етапі саме суддя повинен застосовувати всі можливі заходи, щоб забезпечити виконання рішення; визначення та врахування прав та інтересів третіх осіб та членів сімей, включно з дітьми» (п. 18) [4]. Звідси питання судового контролю за своєчасним та ефективним виконанням судового рішення було і залишається одним із важливих в науці та практиці застосування.

Мета дослідження – дослідити та проаналізувати питання судового контролю за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві в контексті останніх законодавчих новел.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика правового забезпечення судового контролю в цивільному судочинстві досліджувалася багатьма вітчизняними вченими та науковцями, зокрема, такими як: І.В. Андронов, Ю.В. Білоусов, С.С. Бичкова, Н.Ю. Голубева, І.В. Жукевич, Я.П. Зейкан, В.В. Комаров, К.О. Кропивна, Р.М. Мінченко, Л.М. Токарчук, С.Я. Фурса, Є.І. Харитонов, О.І. Харитонова, С.І. Чернооченко та ін. Проте на сучасному етапі, у зв'язку із оновленням процесуального законодавства з питань судового контролю, виникає необхідність дослідження даного інституту.

Виклад основного матеріалу. Судовий контроль за виконанням судових рішень є завершальною стадією розгляду справи як зазначають більшість науковців, проте немає одностайної думки, що стосується даного питання. Для повного розуміння сутності даного інституту необхідно насамперед розкрити його поняття та значення, визначити місце у структурі цивільного процесу, охарактеризувати основні ознаки, які вирізняють його з-поміж інших процесуальних інститутів.

За визначенням І.В. Жукевича, «судовий контроль за виконанням судових рішень – це особлива форма правосуддя, діяльність суду пов'язана із реалізацією судових актів у цивільних справах, яка здійснюється у формі «контрольного санкціонування» вчинення деяких процесуальних дій у виконавчому провадженні при розгляді цивільних справ, безпосереднього розгляду скарг на рішення, дії або бездіяльності виконавців, як важливої гарантії захисту права особи у після судовому цивільному процесі та розгляді різних позовів, які стосується заходів примусового виконання рішень» [5, с. 113].

Про судовий контроль як певний правовий механізм веде мову О.Б. Верба-Сидор, зазначаючи, що «контроль суду за виконанням судових рішень є дієвим механізмом, який сприяє ефективності виконавчого провадження та реального поновлення порушених прав» [6, с. 88].

Корифей в науці цивільного процесуального права С.Я. Фурса вважає, «що є доцільність розмежовувати дане поняття від таких, як «судовий контроль» та «оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців», оскільки вони не збігаються. Так, оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців є лише однією з форм судового контролю за виконанням судового рішення і не йдеться про те, що саме ця форма є основною з усіх можливих. Більше того, розділ VI ЦПК України «Процесуальні питання, пов'язані з виконанням судових рішень у цивільних справах та рішень інших органів (посадових осіб)» фактично викладає контрольні повноваження суду за виконанням судових рішень: питання, пов'язані з поновленням пропущеного строку для пред'явлення виконавчого документа до виконання, відстрочкою та розстрочкою виконання, зміною чи встановленням способу і порядку виконання тощо» [7, с. 824]. В свою чергу, К.О. Кропивна стверджує, «що судовий контроль вбачає діяльність всіх органів судової влади, окрім Конституційного суду, який здійснюється за власної ініціативою суду чи за поданням скарги відповідного суб'єкта з метою перевірки законності дій, рішень чи бездіяльності державних органів влади» [8, с. 181]. Оскарження рішень, дій чи бездіяльності державних виконавців є лише однією з форм судового контролю за виконанням судових рішень.

У цьому контексті варто звернути увагу на характерні ознаки судового контролю, які дозволяють чітко відмежувати його від інших видів процесуальної діяльності суду. Ознаками судового контролю за виконанням судових рішень є: «1) процесуальний характер здійснення; 2) здійснюється виключно судом, який ухвалював судові рішення; 3) ініціативний характер (здійснюється лише у разі звернення особи за захистом); 4) метою є не перегляд, а забезпечення виконання судового рішення; 5) владно-обов'язковий характер результатів контролю; 6) обмеженість предмета перевірки» [9, с. 806; с. 825]. Таким чином, наведені ознаки судового контролю дають змогу глибше зрозуміти його сутність і призначення у системі цивільного процесуального права. Судовий контроль виступає не лише формою перевірки законності дій органів виконання, а й комплексним правовим інститутом, спрямованим на забезпечення ефективності правосуддя та реалізацію принципу обов'язковості судового рішення.

Вітчизняний вчений-процесуаліст В.В. Комаров зазначає, що «до компетенції судів відповідно до Цивільного процесуального кодексу та Закону України «Про виконавче провадження» належить досить широке коло питань пов'язаних із виконанням судових рішень. Зауважує, що ці питання можна поділити на дві групи: 1) розгляд заяв і подань державних та приватних виконавців, стягувачів чи боржників щодо вирішення процесуальних питань, які виникають під час виконання судових рішень; 2) розгляд скарг на рішення дії чи бездіяльності державного виконавця, або інших посадових осіб органів державної виконавчої служби. Аналізуючи предмет діяльності суду в межах виконавчого провадження, варто звернути увагу на те, що суд реалізує дві головні функції, а саме забезпечувальна та контрольна. Діяльність суду в рамках контрольної функції полягає у розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного виконавця чи інших службових осіб державної виконавчої служби під час виконавчого провадження, якими було порушено права, свободи чи законні інтереси учасника такого провадження. Забезпечувальна функція суду у виконавчому провадженні проявляється через попереднє санкціонування судом найбільш важливих процесуально-виконавчих дій» [10, с. 806]. Також можна виділити таку функцію як превентивна, діяльність суду в межах цієї функції зосереджується на запобіганні зловживанню виконавцями своїми повноваженнями та щодо зловживання правами інших учасників виконавчого провадження.

З урахуванням наведених ознак та основних функцій судового контролю за виконанням судових рішень, цілком логічним є перехід до розгляду його видів, які конкретизують напрями реалізації зазначених функцій та відображають різні форми участі суду у забезпеченні законності й ефективності виконавчого провадження. Відповідно до підходу науковця І.В. Жукевича судовий контроль за виконанням судових рішень можна поділити на такі класифікаційні критерії: «1) за видами судочинства: судовий контроль у цивільному судочинстві; судовий контроль у адміністративному судочинстві; судовий контроль у господарському судочинстві; судовий контроль у кримінальному судочинстві; судовий контроль у конституційному судочинстві; 2) за суб'єктом здійснення судового контролю: судовий контроль загальних судів, судовий контроль спеціалізованих судів (адміністративних, господарських); судовий контроль Конституційного Суду України; 3) за суб'єктами їх виконання: судовий контроль за діяльністю державних виконавців; судовий контроль за діяльністю приватних виконавців; 4) за формою: прямий (безпосередній) і непрямий (опосередкований); 5) за місцем контролю у виконавчому провадженні: контроль до відкриття виконавчого провадження; контроль в процесі здійснення виконавчого провадження; контроль після здійснення виконавчого провадження; 6) за часом здійснення: попередній (судове санкціонування) і подальший судовий контроль; 7) за предметом судового контролю: судовий контроль за рішеннями виконавців; судовий контроль за діями або бездіяльністю виконавців; 8) судовий контроль за видами судових актів (рішень) або об'єктом в порядку цивільного судочинства: судовий контроль за виконанням рішень судів; судовий контроль за виконанням ухвал судів; судовий контроль за виконанням постанов судів; судовий контроль за виконанням судових наказів; 9) за видом виконавчого документу: судовий контроль за виконавчим листом; судовий контроль за ухвалою суду; судовий контроль за постановою суду; судовий контроль за посвідченням комісії по трудових спорах; судовий контроль за рішенням Європейського Суду з прав людини; 10) за видом цивільного судочинства, в якому здійснюється судовий контроль: судовий контроль за виконанням рішень позовного провадження; судовий контроль за виконанням рішень наказного провадження; судовий контроль за виконанням рішень окремого провадження; 11) інші види судового контролю: судовий контроль за виконанням рішень третейських судів, судовий контроль за виконанням рішень Міжнародного комерційного арбітражного суду, судовий контроль за визнанням та виконанням рішень іноземних судів в Україні, судовий контроль за виконанням рішень Європейського Суду з прав людини» [5, с. 114].

Отже, на підставі вищевказаного, можна сформулювати наступне розуміння судового контролю – як процесуальні дії суду щодо заявлених заяв та процесуальних питань під час виконання судового рішення (негайне виконання судових рішень, виправлення помилки у виконавчому документі, мирова угода в процесі виконання, відстрочення і розстрочення виконання, зміна чи встановлення способу і порядку виконання, зупинення виконання судового рішення, поворот виконання рішення, постанови), а також розгляд скарг на рішення, дії чи бездіяльність суб'єктів виконання рішення суду, у разі зловживання правами учасниками виконавчого провадження.

У грудні 2024 року було підписано Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль за виконанням судових рішень», спрямований на удосконалення існуючих законодавчих положень про судовий контроль, який вніс значні корективи до цивільного процесуального законодавства у частині регламентування інституту судового контролю, що зумовлює потребу в їх аналізі. З прийняттям вказаного Закону інститут судового контролю зазнав суттєвих змін, які в цілому варто визнати вагомим кроком на

шляху до удосконалення законодавства у вказаній сфері та підвищення ефективності забезпечення виконання судових рішень національних судів.

У розділі VII ЦПК України «Судовий контроль за виконанням судових рішень» передбачено можливість звернення сторін виконавчого провадження до суду, який розглянув справу як суд першої інстанції, якщо вважають що рішенням, дією або бездіяльністю державного виконавця чи іншої посадової особи органу державної виконавчої служби або приватного виконавця під час виконання судового рішення порушено їхні права. Подання скарги та прийняття її до розгляду закріплені в ст. 448 ЦПК України. Крім того, вона має містити відомості, зазначені у ч. 4 ст. 74 Закону «Про виконавче провадження» № 1404-VIII від 02 червня 2016 року (далі – Закон) [11]. Розділом X Закону передбачено оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців та посадових осіб органів державної виконавчої служби.

Звертаємо увагу, що законодавець залишає в діючому ЦПК України тих самих суб'єктів звернення із скаргою до суду. Таким правом наділяються сторони виконавчого провадження. Разом з тим, оновлення зазнала ст. 448 ЦПК, в якій чітко та детально конкретизовано вимоги до таких скарг. Строки для звернення зі скаргою в ст. 449 ЦПК залишаються незмінними, однак, законодавець у ч. 2 цієї ж норми уточнює порядок поновлення пропущених строків.

Одне із ключових питань – розгляд судом скарг на рішення, дії чи бездіяльність державного або приватного виконавця. На наш погляд, тут найбільш повно реалізується контрольна функція суду, адже вона спрямована на відновлення порушених прав сторін виконавчого провадження та забезпечення законності у процесі виконання судових рішень. Зміни торкнулися строку розгляду даної скарги. Так, скарга розглядається у двадцятиденний строк з дня прийняття її до розгляду На відміну від попередньої редакції, у виняткових випадках вказаний строк може бути продовжений не більш ніж на двадцять днів за вмотивованим клопотанням однієї зі сторін або з ініціативи суду (ч. 1 ст. 450 ЦПК України). Саме в цій нормі, на нашу думку, має місце термін, який є суб'єктивним, а тому по-різному може тлумачитися на практиці – «виняткові випадки». Як і в інших нормах ЦПК України, які аналогічно є оціночними, тут відсутні випадки, які слід вважати винятковими. Як слушно з цього приводу зауважує Головне науково-експертне управління Апарату Верховної Ради України, що невизначеність у цьому питанні може призвести до неоднозначного тлумачення відповідного положення, що не відповідає вимогам визначеності правової норми, та містить корупційні ризики [12].

Аналізуючи норми національного законодавства, слід звернути увагу на те, що розгляд скарги складається з певних етапів (стадій): 1) відкриття провадження по скарзі; 2) перевірка скарги; 3) розгляд скарги по суті й винесення ухвали по ній; г) оскарження ухвали по скарзі; д) виконання ухвали по скарзі [13, с. 172].

Новацією в цьому розділі є зміст норми, за якою суд, який розглянув справу, за письмовою заявою стягувача може зобов'язати боржника подати звіт про виконання судового рішення (ст. 453-1 ЦПК України). При цьому, встановлено обмежене коло справ, у межах яких суд зможе застосувати зазначений захід (ч. 1 ст. 453-1 ЦПК України). Таке обмеження обґрунтовується відсутністю практики застосування судового контролю за виконанням судових рішень у цивільному судочинстві України, а також порівняно більшою навантаженістю цивільного судочинства за кількістю справ. Водночас у пояснювальній записці до проекту належним чином не обґрунтовано, чому пропонується обмежитися саме такими категоріями справ [14]. Вважаємо, що такий перелік варто доповнити справами позовного провадження, які відзначаються складністю та найбільш низьким рівнем виконання судових рішень.

Зауважимо, що в цій оновленій нормі законодавцем не взято до уваги зауваження Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини, який, за результатами опрацювання положень законопроекту, зазначив щодо недосконалості підходу до викладу положень пункту 8 частини першої статті 453-1 ЦПК України, де вказано, що суд може зобов'язати боржника подати у встановлений судом строк звіт про виконання судового рішення «в інших справах немайнового характеру». Зокрема, Уповноважений з прав людини акцентує на тому, що таке формулювання є досить широким, не відповідає принципу правової визначеності процесуального законодавства та може призводити до різного його тлумачення [14]. З чим складно не погодитися.

Можливо, законодавець керувався тим, що Законом виокремлено у Розділі VIII низку рішень, які іменовано «рішеннями немайнового характеру». При цьому, відповідно до правової позиції Верховного Суду за змістом ч. 1 ст. 63 цього Закону «рішеннями немайнового характеру є рішення, за якими боржник зобов'язаний особисто вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення. До рішень немайнового характеру, які підлягають примусовому виконанню, належать рішення про відібрання дитини, встановлення побачення з дитиною тощо; про виселення боржника, вселення стягувача; інші рішення, за якими боржника зобов'язано особисто вчинити певні дії на користь

стягувача чи утриматися від здійснення таких дій» [15]. Разом з тим, у змісті цієї ж норми в ч. 4, 5, 6 вказано на випадки подання звіту боржником чи відповідачем незалежно від характеру спору.

Поява вищевказаної норми стала підставою для закріплення інших нових статей у діючому ЦПК України. Так, ст. 453-2 закріплює порядок розгляду заяви про зобов'язання подати звіт. У ст. 453-3 законодавець зазначає про порядок розгляду звіту від боржника, формулюючи вимоги до нього.

Дискусійною на думку І.В. Жукевича є зміст ч. 2 ст. 453-3 ЦПК України. Автор стверджує, що «відповідно до частини другої статті 496 ЦПК України, іноземні особи мають процесуальні права та обов'язки нарівні з фізичними і юридичними особами України, крім випадків, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Отже, питання щодо змісту звіту боржника про виконання судового рішення у немайнових справах, де боржниками є іноземні особи залишається невирішеним. Це ж стосується й апатридів. Таким чином, доповнення потребує пункт 2 частини другої статті 453-3 ЦПК України». В цій же праці автор продовжує аналізувати нові положення ЦПК України та звертає увагу на ст. 453-4, зазначаючи, що «не можна залишити поза увагою і доволі широке тлумачення, яке є можливим, виходячи з тексту частини шостої статті 453-4 щодо встановлення нового строку для подання звіту. Доцільним було б законодавчо обмежити кількість таких поновлень, а також введення обов'язкового для суддів автоматичного накладення арештів на активи відповідної сторони по справі, щоб у випадку надмірного затягування виконання судового рішення та подання звіту можна було забезпечити виконання в інший спосіб» [16, с. 187]. Ми цілком підтримуємо зазначені позиції І. В. Жукевича і щодо змісту звіту, а також стосовно обмежень для надання нового строку для його подання, оскільки це може призвести до зловживання з боку сторін виконавчого провадження та затягування виконання судових рішень.

Штрафи за невиконання – наступна новація у даному розділі. Так, у разі постановлення ухвали про відмову у прийнятті звіту суд застосовує до боржника захід процесуального примусу у виді штрафу, або за власною ініціативою може розглянути питання про зміну способу і порядку виконання судового рішення (ч. 3 ст. 453-4 ЦПК України). Свого часу Д.А. Козачук пропонувала встановити обов'язок суду контролювати виконання рішень, розширити повноваження судів щодо накладення штрафів за невиконання рішень та неподання звітів та надати практичні рекомендації щодо оцінки обставин справи й вини особи, на яку накладається штраф [17, с. 6]. Переконані, що такі доповнення будуть позитивним кроком в аспекті забезпечення судового контролю за виконанням рішень та дисциплінування учасників виконавчого провадження. Отож, основним нововведенням слід вважати той факт, що поза розглядом і вирішенням конкретної цивільної справи звіт боржника та штраф самостійно не застосовуються і не потребують ініціювання нового цивільного процесу.

Окрім цього, на думку Л.С. Малярчук, «відреагувати на неправомірні дії виконавця суд може і за допомогою постановлення окремої ухвали щодо державного виконавця, іншої посадової особи органу державної виконавчої служби чи приватного виконавця та направити її органам, до повноважень яких належить притягнення таких осіб до дисциплінарної відповідальності, або органу досудового розслідування, якщо суд дійде висновку про наявність у діях (бездіяльності) таких осіб ознак кримінального правопорушення. З метою забезпечення виконання вказівок, що містяться в окремій ухвалі, суд встановлює в ній строк для надання відповіді залежно від змісту вказівок та терміну, необхідного для їх виконання (ст. 262 ЦПК України), у чому також вбачається опосередкований контроль за виконанням рішення» [18, с. 163].

Крім судової форми захисту своїх прав, свобод та законних інтересів, особи чий права, свободи та інтереси порушено можуть скористатися адміністративною формою захисту, а саме звернутися до начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, а рішення, дії та бездіяльність начальника відділу, якому безпосередньо підпорядкований державний виконавець, можуть бути оскаржені до керівника органу державної виконавчої служби вищого рівня. Це право передбачене ч. 3 ст. 74 Закону. Однак, варто також наголосити, що ефективність судового контролю має безпосередній вплив на реалізацію конституційного принципу обов'язковості судових рішень. Незважаючи на наявність чіткої правової регламентації, на практиці судовий контроль стикається з рядом проблем: тривалістю розгляду скарг, формалізмом при їх оцінці, недосконалістю правових механізмів притягнення виконавців до відповідальності. Саме тому подальший розвиток цього інституту повинен бути спрямований на посилення реальної дієвості судового контролю, розширення можливостей суду у сфері забезпечення виконання рішень та підвищення відповідальності виконавчих органів за їх невиконання.

Висновки. Підсумовуючи вказане, судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільному процесі є невід'ємним елементом механізму реалізації правосуддя та гарантією реального відновлення порушених прав. Його значення полягає у забезпеченні ефективності правосуддя,

утвердженні принципу верховенства права та зміцненні довіри до судової влади. Суд, здійснюючи контрольні, забезпечувальні та превентивні функції, виступає ключовою ланкою у забезпеченні законності виконавчого провадження. Розгляд скарг на дії чи бездіяльність державних або приватних виконавців є найважливішою формою реалізації цього контролю, оскільки саме через неї гарантується захист прав учасників виконавчого провадження від зловживань чи недбалості посадових осіб.

Незважаючи на існування адміністративних форм оскарження, саме судова форма контролю є найбільш дієвою, оскільки поєднує незалежність, процесуальні гарантії та обов'язковість ухвалених рішень. Разом з тим, практика застосування цих механізмів потребує подальшого вдосконалення, зокрема у напрямку скорочення строків розгляду скарг, підвищення рівня відповідальності виконавців і розширення процесуальних повноважень суду у сфері контролю за виконанням судових рішень.

Таким чином, судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільному процесі є не лише завершальною стадією судового захисту, а й важливим засобом гарантування ефективності правосуддя, який має бути спрямований на забезпечення реального, повного і своєчасного виконання судових рішень – як ключової умови функціонування правової держави. Подальший розвиток інституту судового контролю в цивільному процесуальному праві є ключовим чинником для утвердження верховенства права в Україні, оскільки лише ефективне виконання судових рішень дозволяє перетворити право на справедливий суд із формальної гарантії на реальний механізм захисту прав і свобод людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) від 04 листопада 1950 року № 995_004 Дата ратифікації Україною 17.07.1997 Дата оновлення 01.08.2021. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text.
2. Конституція України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР Дата оновлення: 01.01.2020. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#n5253>.
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. Дата оновлення: 17.07.2025. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
4. Висновок Консультативної ради європейських суддів до уваги Комітету міністрів Ради Європи про роль суддів у виконанні судових рішень від 19 листопада 2010 року. № 13 (2010). URL: <https://rm.coe.int/opinion-n-13-2010-on-therole-of-judges-in-the-enforcement-of-judicial/16806a1fbf>.
5. Жукевич І.В. Поняття, види та форми судового контролю за виконанням рішень у цивільних справах. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького: Журнал. Серія Право*. 2017. № 4 (16). С. 110–117. URL: <https://visnyk.iful.edu.ua/wp-content/uploads/2019/02/16-20-17.pdf>.
6. Верба-Сидор О.Б. Співвідношення судового та відомчого контролів за діяльністю приватних виконавців у механізмі забезпечення прав особи. *Вісник ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка*. 2021. Випуск 2 (94). С. 84–98. URL: <https://journal.lduvs.lg.ua/index.php/journal/article/view/1372/1243>.
7. Цивільний процес України: академічний курс: [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]; [за ред. С.Я. Фурси]. К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2009. 848 с.
8. Кропивна К.О. Судовий контроль як засіб забезпечення ефективного виконання судових рішень. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2016. Випуск 3/4 (31-32) С. 177–182. URL: <https://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/140521/137608>.
9. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: монографія / В.В. Комаров, К.В. Гусаров, Н.Ю. Сакара та ін.; за ред. В.В. Комарова. Х.: Право, 2016. 848 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Komarov_788-806.pdf; Цивільний процес України: академічний курс: [підручник для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл.]; [за ред. С.Я. Фурси]. К.: Видавець Фурса С.Я.: КНТ, 2009. 848 с.
10. Цивільне судочинство України: основні засади та інститути: монографія / В.В. Комаров, К.В. Гусаров, Н.Ю. Сакара та ін.; за ред. В.В. Комарова. Х.: Право, 2016. 848 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/POLN_TEXT/SENMK/Komarov_788-806.pdf.
11. Про виконавче провадження: *Закон України від 02.06.2016 року № 1404-VIII*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/1404-19>.

12. Висновок щодо проекту Закону про внесення змін деяких законодавчих актів України щодо удосконалення положень про судовий контроль (реєстр. № 9462 від 06 липня 2023 року). URL: <https://itd.rada.gov.ua/0034f06a-5976-46d5-ba2c-0ee1b697f668>.
13. Касьянова О.В. Судовий контроль за виконанням судових рішень у цивільному процесі. МАТЕРІАЛИ III Міжнародної науково-практичної конференції модернізація та наукові дослідження: парадигма інноваційного розвитку суспільства і технологій, 24–25 січня 2020 р. м. Київ. С. 169–173. URL: <https://novaosvita.com/wp-content/uploads/2020/01/ModScResParadigm-Kyiv-Jan2020.pdf#page=169>.
14. Висновок на проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення судового контролю за виконанням судових рішень у господарському і цивільному судочинстві». № 7042 від 11.02.2022 року. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1460976>.
15. Постанова Верховного Суду від 30 червня 2021 року у справі № 201/12569/16. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/98170467>.
16. Жукевич І.В. Судовий контроль за виконанням рішень у немайнових справах цивільного судочинства України. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». 2025 р. Випуск № 1. С. 183–188. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.01.29> URI: <http://repository.ukd.edu.ua/xmlui/handle/123456789/1643>.
17. Козачук Д.А. Особливості правовідносин, що виникають при здійсненні судового контролю. Академічні візії. 2024. № 27. С. 1–8. DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.11929786>. URL: <https://www.academy-vision.org/index.php/av/article/view/1192>.
18. Малярчук Л.С. Нові правила оскарження рішень, дій або бездіяльності виконавців під час звернення стягнення на майно боржника: переваги та недоліки. Часопис Київського університету права. 2018. № 2. С. 160–164. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2018_2_34.

Дата першого надходження рукопису до видання: 16.12.2025
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 26.01.2026
Дата публікації: 2.02.2026